

Przedszkolak uczy się języka obcego. Kręta droga, wielka frajda

Marta Kotarba-Kańczugowska

Wszyscy – chociażby intuicyjnie – zakładają, że metody nauczania języka obcego dzieci w wieku przedszkolnym muszą być inne niż uczenia dzieci starszych i powinny być dostosowane do ich uwarunkowań rozwojowych. W artykule przypomniane zostaną ustalenia psychologii rozwojowej na temat rozwoju umysłowego, fizycznego oraz emocjonalno-społecznego dziecka od 3. do 5. roku życia oraz wynikające z nich zalecenia metodyczne, dotyczące projektowania, organizowania i prowadzenia wczesnego nauczania języka obcego.

Rudymenty teoretyczne rozważań stanowią więc będą punkt wyjścia do zarysowania problematyki oddziaływania specyfiki rozwojowej dzieci na to, co i jak można zrealizować z małymi uczniami. Droga do sukcesu pedagogicznego jest kręta, bo maluchy to wymagający uczniowie. Jednak przy odpowiednim zorganizowaniu procesu wczesnego nauczania języka obcego może to być zarówno dla dzieci, jak i dla nauczyciela wielka frajda!

Rozwój poznawczy dziecka od 3. do 5. roku życia

Zgodnie z założeniami teorii J. Piageta (1966), dziecko w wieku 3-5 lat znajduje się jeszcze na etapie przedoperacyjnym. W trakcie jego trwania zaczyna się kształtować myślenie logiczne i umiejętność rozwiązywania problemów. Dopiero jednak dziecko 5-letnie jest zdolne do porównywania, budowania uogólnień, klasyfikowania czy wnioskowania. Myślenie dziecka w wieku przedszkolnym nadal pozostaje w bliskiej relacji z podejmowanymi działaniami, więc konieczne jest, aby podczas zajęć tworzyć sytuacje komunikacyjne, które angażują dziecko poznawczo, ale także fizycznie oraz emocjonalnie.

Warto także zastanowić się, jakie treści kształcenia będą odpowiednie z punktu widzenia ustaleń psychologii rozwojowej. Poniżej omawiam niektóre z nich, wraz z zaleceniami metodycznymi, które dotyczą projektowania, organizowania i prowadzenia wczesnego nauczania języka obcego.

Pojemność pamięci

W okresie przedszkolnym, wraz z wiekiem dziecka, zwiększa się pojemność dziecięcej pamięci. Zmiany dotyczą: (1) wzrostu pojemności pamięci, (2) powiększania się wiedzy o przedmiotach, które próbuje się zapamiętać, (3) pojawienia się skutecznych strategii zapamiętywania, (4) pojawienia się elementarnych zdolności myślenia o własnych procesach pamięciowych (meta-pamięć). Generalnie naukowcy są zgodni co do tego, że istnieje zależność pomiędzy wiekiem a sprawnością zapamiętywania. W miarę dojrzewania, dzieci potrafią utrzymać w umyśle większą liczbę liter, cyfr czy słów. Zakres pamięci (*memory span*) rośnie nieprzerwanie od wczesnego dzieciństwa do adolescencji.

Dziecko 3- oraz 4-letnie jeszcze stosunkowo słabo kontroluje własną uwagę, dlatego musimy się liczyć z odpowiednio niewielką sprawnością zapamiętywania. Jednakże dzieci

4- oraz 5-letnie zaczynają już stosować elementarne strategie umysłowe. Dotychczasowe badania dotyczą przede wszystkim dwóch strategii: powtarzania i organizowania materiału do zapamiętania. Czterolatki są w stanie z powodzeniem wykorzystywać *strategię powtarzania zachowującego*, o ile zostaną do tego bezpośrednio zachęczone. Dlatego tak ważne jest powtarzanie nowego materiału na głos, po cichu, z wykorzystaniem metod aktywizujących i wdrażanie dzieci do stosowania tej strategii także poza przedszkolem. Dzieci czteroletnie stosują też sporadycznie czynności prestrategiczne, na przykład szukają wzrokiem obiektu nazwanego przez nauczyciela. Tym sposobem wzrasta zdolność do odtwarzania informacji w sposób przemyślany i systematyczny.

Pamiętajmy jednak, że możliwość skupienia uwagi u małych dzieci jest niewielka. Co prawda wydłuża się ona wraz z wiekiem i u 5- czy 6-latka wynosi średnio ok. 15 min. Niezależnie od tego, przedszkolaki mogą mieć kłopoty z podzielnością uwagi. Warto więc próbować eliminować tzw. bodźce rozpraszające i powtarzać słownictwo w wielu różnych kontekstach.

Rozpoznawanie barw

Od 2. roku życia wzrasta zdolność dziecka do rozpoznawania barw i odcieni. Dzieci opanowują powoli nazwy kolorów, ale 3-latki mogą jeszcze mieć kłopoty z prawidłowym identyfikowaniem barw. Nie warto zatem wdrażać najmłodszych do powtarzania nazw kolorów bez uprzedniego sprawdzenia, czy dzieci rozpoznają barwy i potrafią je nazwać w języku ojczystym. Pomocne może tu być zasięgnięcie opinii nauczyciela wychowania przedszkolnego. To, że dzieci powtórzą nazwy kolorów, nie znaczy, że będą potrafiły zastosować poznane słownictwo, a języka nauczamy przecież po to, aby z niego korzystać w różnorodnych sytuacjach komunikacyjnych.

Odtwarzanie melodii i identyfikowanie dźwięków mowy

W okresie przedszkolnym wzrasta wrażliwość słuchowa dzieci (Harwas-Napierała, Trempała 2000:86). Z jednej strony dotyczy to słuchu muzycznego (rozpoznawanie melodii). Umiejętnością rozpoznawania melodii dysponuje tylko ok. 40 proc. dzieci 4-letnich, ale już 75 proc. dzieci 5-letnich, które są zdolne do utrzymania tonacji i rytmu. Natomiast ok. 3. roku życia występuje głównie imitowanie melodii (por. Kamińska 1995:189-198).

Istotne jest zatem uwrażliwienie uczniów na odmienne brzmienie języka obcego. Warto uczyć dzieci intonowania, akcentowania. Istotne jest kształtowanie wrażliwości słuchowej dzieci i doskonalenie sprawności płynnego posługiwania się językiem ojczystym, która to umiejętność będzie wspomagać przyswajanie nowych języków.

Z drugiej strony wzrost wrażliwości słuchowej dotyczy słuchu fonematycznego (identyfikowanie dźwięków mowy), który jest niezwykle ważny dla opanowania umiejętności czytania i pisanie. Warto podkreślić, że dzieci uczą się rytmu języka ojczystego bardzo wcześnie. Do czasu osiągnięcia wieku szkolnego rytm języka ojczystego jest już głęboko uwewnętrzniony i naturalnie odtwarzany przez dzieci. W związku z tym, ucząc się języka obcego, nieświadomie stosujemy znany rytm przy wypowiedaniu słów i zwrotów w poznawanym języku (Gilbert 2008:7-8). Istotne jest zatem uwrażliwienie uczniów na odmienne brzmienie języka obcego. Warto uczyć dzieci intonowania, akcentowania. Istotne jest kształtowanie wrażliwości słuchowej dzieci i doskonalenie sprawności płynnego posługiwania się językiem ojczystym, która to umiejętność będzie wspomagać przyswajanie nowych języków. W procesie uczenia się języka ważne jest wspieranie rozwoju mowy oraz prawidłowej wymowy – zarówno w języku ojczystym, jak i obcym.

Orientacja w czasie

Według J. Piageta (1966), dziecko w wieku przedszkolnym ujmuje czas subiektywnie i charakteryzuje je tzw. egocentryzm czasowy (upływ czasu i określone wydarzenia dziecko odnosi do siebie). Wraz z opanowaniem miar czasu dziecko zaczyna postrzegać czas obiektywnie, co może mieć miejsce nawet dopiero ok. 12. roku życia.

S. Szuman (1958:162-182) wykazał, że dziecko zdobywa orientację w czasie, poczynając od większych przedziałów czasowych – pory roku, miesiące, dni tygodnia, pory dnia, a wreszcie godziny. Co więcej, dziecko nabywa orientacji w czasie, stosując zasadę przeciwieństw: dzień – noc, lato – zima itd. Dopiero z czasem dostrzega subtelne różnice, np. wczesny ranek, wieczór, późna wiosna, wczesne lato itd. Należy o tym pamiętać, wprowadzając jednostki miary czasu na zajęciach z języka obcego.

Wraz z orientacją w czasie dzieci zdobywają orientację w kolejności zdarzeń, zaczynają dostrzegać, co następuje po czym, i potrafią spostrzegać związki przyczynowo-skutkowe między poszczególnymi zdarzeniami. Umiejętność ta jest jednak dość ograniczona w 3. roku życia i jej doskonalenie przychodzi z wiekiem. Opisując następstwo zdarzeń, dzieci początkowo stosują dwa proste zdania na opisanie każdego z nich (*Popsuł się miś. Ola jest smutna*). Następnie u dziecka rozwija się umiejętność opisywania relacji czasowych za pomocą zdań złożonych współrzędnie. Dziecko zaczyna stosować spójniki, ale nadal opisuje zdarzenia w takiej kolejności, w jakiej miały miejsce (*Popsuł się miś i dlatego Ola jest smutna*). Dopiero później dziecko jest zdolne do tworzenia konstrukcji alternatywnych, np. stawianie drugiego zdarzenia na pierwszym miejscu (*Ola jest smutna, ponieważ/bo popsuł się jej miś*). W dalszej kolejności dziecko stosuje zarówno zdania współrzędnie, jak i podrzędnie złożone. Zaczyna wiązać relacje czasowe z relacjami przyczynowymi i potrafi o tym opowiadać. Warto zwracać podczas zajęć uwagę na to, na jakim poziomie dzieci budują narrację i dostosowywać sposoby narracji do ich możliwości. Dzieciom łatwiej jest zrozumieć w bajkach czy historyjkach narrację prostą, w której opisujemy w języku obcym zdarzenia w takiej kolejności, w jakiej miały miejsce.

Warto też zwrócić uwagę, że dzieci 3-letnie z reguły rozumieją różnicę pomiędzy wczoraj, a dzisiaj, chociaż mogą mieć z tym jeszcze kłopot. Ale jeszcze więcej problemów mogą mieć z różnicowaniem słów – wczoraj, dzisiaj i jutro. Dzieci 4-letnie rozumieją już relacje pomiędzy wczoraj

a jutro. Należy o tym pamiętać, realizując treści z zakresu języka obcego.

Orientacja w przestrzeni

Orientacja w przestrzeni obejmuje rozróżnianie strony lewej i prawej, określanie położenia przedmiotów względem samego siebie i innych (ludzi oraz przedmiotów), orientowanie się na kartce papieru oraz rozpoznawanie kierunków świata. Początkowo dzieci nabywają wiedzę o schemacie własnego ciała oraz potrafią określić położenie różnych przedmiotów względem siebie, a dopiero w dalszej kolejności – z punktu widzenia innych osób oraz różnych przedmiotów. Ostatnim etapem jest orientacja w kierunkach, np. na kartce papieru. Dzieci 3-letnie mogą mieć problemy z określaniem relacji przestrzennych, więc nie warto wprowadzać w szerokim zakresie związanego z tym słownictwa. Natomiast 4-latki z reguły nie mają już z tym kłopotów, a także dobrze rozumieją polecenia, które zawierają określenia relacji przestrzennych.

Jako pierwsze dobrze opanowywane są określenia przysłówkowo-skalarne (wysoko/nisko), a także te dotyczące płaszczyzny pionowej (góra/dół). Im młodsze dziecko, tym większe może mieć trudności z płaszczyzną poziomą (tył/przód) oraz z innymi określeniami złożonymi. Pamiętać należy też, że często dzieci dobrze rozumieją komunikaty, które dotyczą relacji przestrzennych, ale nie potrafią samodzielnie ich formułować (Harwas-Napierała, Trempała 2000:90). Należy zatem pamiętać, że przyswoją pewne słowa jedynie biernie.

Rozpoznawanie liter

Już 3-4-latki odróżniają litery od innych znaków czy bazgrołów. Jednak dzieci w tym wieku z reguły nie potrafią rozpoznawać poszczególnych liter alfabetu. Kłopot może dzieciom sprawiać kopiowanie liter i figur geometrycznych. Umiejętności te poprawiają się pomiędzy 4. a 6. rokiem życia, kiedy dzieci umiarkowanie poprawnie potrafią kopiować kształty liter. Nie zaleca się podczas zajęć z języka obcego w przedszkolu wprowadzania zadań związanych z rozpoznawaniem liter. Podobnie nieefektywne – pod względem metodycznym – jest nauczanie małych dzieci obcojęzycznego alfabetu. Nie pomaga to dziecku osiągać sprawności komunikacyjnej i stanowi tylko ćwiczenie pamięci, ponieważ dzieci są zdolne jedynie do odtworzenia zestawu dźwięków, które odpowiadają poszczególnym literom alfabetu.

Liczenie

Większość dzieci 3- i 4-letnich nie ma ukształtowanego pojęcia stałości liczby i liczenie jest dla nich czynnością abstrakcyjną. Dzieci w tym wieku nie rozumieją, że cyfra wymieniana na końcu liczenia ma podwójne znaczenie – określa kolejność danej rzeczy, a także dotyczy ogólnej liczby wszystkich przedmiotów. Można uczyć dzieci nazw poszczególnych liczebników, ale nie męczmy małych uczniów ćwiczeniami wymagającymi liczenia oraz zabawami typu: *how many is missing?* Niektóre dzieci 5-letnie mają już ukształtowane pojęcie stałości liczby – rozumieją, że cyfra wymieniana na końcu liczenia ma podwójne znaczenie. Można więc pomалу wprowadzać przeliczanie obiektów, ustalanie, ile zniknęło, ile pojawiło się dodatkowych rzeczy.

Rozwój fizyczny dziecka od 3. do 5. roku życia

Dziecko w wieku przedszkolnym porusza się już sprawnie, chodząc oraz biegając, i jest dość samodzielne. Dotyczy to zarówno załatwiania potrzeb fizjologicznych (3 lata), jak i ubierania się (4-5 lat) oraz jedzenia (4-6 lat). W tym wieku trudności związane są z precyzją ruchów rąk (zwłaszcza w zakresie rysowania i pisanie). Bardziej dokładne ruchy manualne są możliwe dopiero pod koniec wieku przedszkolnego, ponieważ uzależnione są od zakończonej mielinizacji włókien nerwowych i inervacji drobniejszych mięśni kończyn górnych. Nie należy więc do zajęć z języka obcego wprowadzać aktywności wymagających precyzyjnych manipulacji przedmiotami czy zadań z odwzorowywania i rysowania szlaczków.

Dzieci w wieku przedszkolnym mają dużą potrzebę ruchu, której świadomie nie komunikują dorosłym (w przeciwieństwie do innych potrzeb, jak głód czy pragnienie). O potrzebie czy nawet przymusie ruchu informują nas spontaniczne ruchowe zachowania dziecka. Jak zauważa M. Kielar-Turska, przedszkolak nie potrafi długo skupić się na jednej czynności, więc często zmienia rodzaj zajęcia ruchowego (Harwas-Napierała, Trempała 2000:84). Im dziecko młodsze, tym bardziej działanie góruje nad refleksją i tym większą rolę w poznawaniu świata odgrywają reakcje ruchowo-mięśniowe. Właściwości psychiczne dziecka wymagają, aby więcej ono działało niż słuchało. Małe dziecko wypowiada się bardziej ruchem niż mową. Należy o tym pamiętać, planując, organizując i prowadząc zajęcia z języka obcego dla dzieci. Pomocne tu będą więc te wszystkie metody pracy, które tworzą warunki

do ekspresji fizycznej: podejście TPR, drama, *vivid storytelling*, zabawy teatralne.

Podkreślić należy, że duża ruchliwość dziecięca jest bardzo pozytywnym zjawiskiem rozwojowym, gdyż poziom przejawów ruchowych jest wskaźnikiem ogólnego stanu zdrowia.

Rozwój społeczno-emojonalny dziecka od 3. do 5. roku życia

U dzieci w wieku przedszkolnym rozwija się poczucie odrębności psychicznej i poczucie własnego „ja”, które niejednokrotnie (szczególnie u maluchów) wyraża się w tzw. pędzie posiadania (dziecko chętnie przywłaszcza sobie przedmioty oraz zaciekle broni własnych rzeczy). Należy o tym pamiętać w trakcie zajęć i nie stwarzać dzieciom okazji do zabawy kartami tematycznymi czy innymi środkami dydaktycznymi, o ile zależy nam na możliwości dalszego ich wykorzystywania. Najlepiej prezentować kartę czy ilustrację książkową, trzymając ją uniesioną w ręku, i unikać sytuacji, w których rozkładamy karty na podłodze, gdyż małe dzieci mogą złapać szczególnie atrakcyjny dla nich obrazek i odmówić oddania go.

Poczucie własnego „ja” wyraża się również w dziecięcym negatywizmie (dzieci przeciwstawiają się prośbom i poleceniom osób dorosłych). W związku z tym dobrze jest, gdy podczas zajęć towarzyszy nam maskotka. Czasem dzieciom łatwiej zwrócić się do misia, królika czy pingwina niż bezpośrednio do nauczyciela. Poza tym, dzieci mogą wykonać jakieś polecenia dla ulubieńca, a nie dla nauczyciela. Maskotkę można również wykorzystać podczas dyscyplinowania uczniów. Możemy powiedzieć, że misiowi (podajemy oczywiście jej/jego imię!) będzie smutno, jeśli dzieci będą zachowywać się głośno, ponieważ wówczas miś nie może posłuchać swojej ulubionej piosenki czy pobawić się w swoją ulubioną grę.

Ekspresja własnych emocji w okresie przedszkolnym zaczyna nabierać uregulowanego charakteru. Dziecko około 4. roku życia rozumie już emocje, które przeżywa, i które przeżywają inni. Jest też w stanie – w ograniczonym jednak zakresie – panować nad własnymi reakcjami, czyli regulować ekspresję własnych emocji. Podstawę uczenia się reguł społecznych stanowią w tym wieku zabawy, dlatego ich rola w prowadzeniu procesu kształcenia jest tak znacząca.

5-latek chętnie podejmuje aktywności społeczne i duże znaczenie ma dla niego akceptacja i uznanie otoczenia. Dziecko

działa wówczas z reguły intencjonalnie (a nie impulsywnie, jak dzieci młodsze), czyli podejmuje czynności celowo i stara się wykonywać je do końca. Następuje powolne przekształcanie dotychczasowej aktywności dziecka – z głównie spontanicznej – w system działań sterowanych przez zadania, obowiązki i normy społeczne. Dalszy rozwój funkcji psychicznych i ich integracja umożliwiają dostosowanie się do nowych sytuacji i związanych z nimi wymagań. Warto jednak pamiętać, że wraz z postępującym rozwojem społecznym, u dzieci pojawia się skłonność do rywalizacji, chęć bycia najlepszym, co może przekładać się na trudności dziecka związane ze współdziałaniem w grupie.

Niezależnie od kompetencji społecznych wszystkie dzieci uwielbiają być doceniane i nagradzane za swoją pracę. Należy więc brać to pod uwagę, ponieważ buduje to ich motywację do aktywnego uczestnictwa w zajęciach!

Zabawa i rysunek

W życiu dziecka w wieku przedszkolnym zabawa odgrywa szczególną rolę, stanowi ona m.in. formę uczenia się zachowań społecznych. Z wiekiem zabawa coraz bardziej różnicuje się, przybiera bogatsze formy, staje się coraz bardziej twórcza. Ważnym etapem jest przejście od zabaw indywidualnych do zespołowych. Dzieci 3-letnie często nie potrafią się bawić wspólnie. W tym wieku dominuje zabawa samotna (dziecko samodzielnie wykonuje daną aktywność) oraz zabawa równoległa (dzieci obserwują się nawzajem i naśladują). Dlatego też dzieci 3-letnie nie są gotowe do zabaw i ćwiczeń wymagających współdziałania czy pracy w parach albo podgrupach. Trzylatek dopiero uczy się wyrażać swoje emocje i dlatego jego reakcje są żywe, zmienne i łatwo przechodzą od pozytywnych do negatywnych.

U dzieci czteroletnich rozwija się już intensywnie funkcja symboliczna. Znajduje to wyraz zarówno w rozwoju zabawy symbolicznej, jak i w rysunku.

W zabawie dziecko poznaje role społeczne, nawiązuje interakcje z rówieśnikami, uczy się reguł zachowania i tego, jak ich przestrzegać. Dzieci 4- i 5-letnie chętnie biorą udział w zabawach wymagających wchodzenia w rolę. Warto to wykorzystać podczas zajęć.

W rysunku dziecko nie tylko wyraża własną ekspresję twórczą, ale także emocje. Dziecko w młodszym wieku przedszkolnym próbuje stosować elementarne symbole graficzne. Należy zwrócić uwagę, że dzieci trzyletnie znajdują

Właściwości psychiczne dziecka wymagają, aby więcej ono działało niż słuchało. Małe dziecko wypowiada się bardziej ruchem niż mową. Należy o tym pamiętać, planując, organizując i prowadząc zajęcia z języka obcego dla dzieci. Pomocne tu będą więc te wszystkie metody pracy, które tworzą warunki do ekspresji fizycznej.

się w stadium bazgrania i gryzmolenia, czyli zapełniają płaszczyznę kreskami, kropkami itp. Bazgroty dziecięce początkowo mają charakter nieprzedstawiający i są po prostu wynikiem pozostawiania śladów ołówka czy kredki na papierze. Jest to okres ćwiczenia sprawności manualnej (Harwas-Napierała, Trempała 2000:100). Dzieci trzyletnie z reguły nie wzbogacają rysunku o szczegóły – dość szybko nudzą się zajęciami, podczas których wymaga się od nich tworzenia czy przygotowywania prac plastycznych. Nie możemy także oczekiwać, że wykonają one ćwiczenia polegające na wypełnianiu rysunku kolorem. Błędem jest też zakładanie, że trzylatki chętnie poświęcą się zadaniom, które wymagają odwzorowywania, łączenia kropek czy rysowania pod dyktando itp. Takie zadania warto przeznaczyć dla dzieci 5-letnich.

Zalecenia ogólne dotyczące zajęć dla dzieci trzyletnich

- Zajęcia dla dzieci 3-letnich nie muszą stanowić powiązanej ze sobą całości logicznej. Dobieraj różnorodne zabawy, ćwiczenia, gry – tak, aby maksymalnie uruchamiać bodźce

podtrzymujące zainteresowanie. Organizuj różnorodne formy zabawy, włączając dzieci w proponowane aktywności niewerbalnie i werbalnie.

- Używaj języka obcego podczas czynności naturalnie podejmowanych przez dzieci, komentuj to, co robią. Małe dziecko myśli sytuacyjnie. Zaobserwowano, że u dzieci powiązanie gestu i słowa jest poprzedzone przez powiązanie wskazania ręką z kierunkiem spojrzenia (Clark 1976:94). Pojawiające się nazwy przedmiotów czy czynności wiążą się ściśle z konkretną, ważną dla dziecka sytuacją.
- Pamiętaj, aby jeden rodzaj aktywności nie trwał zbyt długo.
- Nie przesadzaj z zabawami ruchowymi, gdyż dzieci 3-letnie mogą się dość szybko męczyć i nużyć jednostajną aktywnością fizyczną. W tok zajęć włącz dwie, maksymalnie trzy, zabawy ruchowe.
- Zaplanuj sporo wspólnych zabaw w kole, kiedy dzieci mogą się nawzajem obserwować.
- Sam/a wykonuj wszystkie ćwiczenia z entuzjazmem i baw się razem z dziećmi.
- Pamiętaj, aby zawsze dbać o zgodność między komunikatem słownym a wykonywanym gestem.
- Nie wprowadzaj ćwiczeń w grupach czy w parach.
- Nie wprowadzaj też ćwiczeń wymagających skomplikowanych manipulacji na przedmiotach oraz zbyt wielu zajęć plastycznych.
- Nie wprowadzaj zadań na przeliczanie obiektów oraz słownictwa na określanie relacji przestrzennych oraz położenia: *pod, na, w* itp., gdyż z reguły przerasta to możliwości trzylatków.
- Przed wprowadzeniem nazw kolorów upewnij się, że dzieci rozpoznają kolory w języku ojczystym.
- Wykorzystaj różnorodne, kolorowe plansze czy rysunki do opowiadania bajek oraz historyjek. Stosuj proste konstrukcje narracyjne.
- Wykorzystaj maskotkę do prowadzenia zajęć.

Zalecenia ogólne dotyczące zajęć dla dzieci czteroletnich

- Zajęcia dla dzieci czteroletnich mogą już stanowić powiązaną ze sobą całość przyczynowo-skutkową, z bliskim dzieciom tematem przewodnim. Nadal używaj języka obcego podczas czynności naturalnie podejmowanych przez dzieci, komentuj to, co robią.

- Pamiętaj, aby jeden rodzaj aktywności nie trwał dłużej niż pięć-siedem minut.
- Pamiętaj, aby bezwzględnie włączać do zajęć ćwiczenia fizyczne i zabawy ruchowe!
- Nadal sam/a wykonuj wszystkie ćwiczenia z entuzjazmem i baw się razem z dziećmi, choć możesz sobie już pozwolić na mniej aktywny udział, podczas gdy dzieci realizują dobrze im znane polecenia: *jump, run, hop, clap* itp.
- Można wprowadzać proste zabawy w parach oraz w podgrupach.
- Można wprowadzać zadania plastyczne: wypełnianie kolorem, proste rysunki. Jednak nie wprowadzaj jeszcze ćwiczeń wymagających skomplikowanych manipulacji na przedmiotach oraz trudnych zadań plastycznych. Dzieci 4-letnie zaczynają już, co prawda, wzbogacać rysunek o szczegóły, ale i tak dość szybko nudzą się zajęciami, podczas których wymaga się od nich odwzorowywania, rysowania pod dyktando itp. Takie ćwiczenia zaczynają być atrakcyjne dopiero około piątego roku życia.
- Nie wprowadzaj zadań z liczeniem (liczenie można wprowadzić jako element zabawowy) oraz zbyt wiele słownictwa na określanie relacji przestrzennych. Wprowadzaj określenia przysłówkowo-skalarne oraz te dotyczące płaszczyzny pionowej.
- Wykorzystaj różnorodne, kolorowe plansze czy rysunki do opowiadania bajek oraz historyjek. Możesz wprowadzać określenia tzw. większych przedziałów czasowych – nazwy pór dnia, pór roku.
- Wykorzystaj maskotkę do prowadzenia zajęć.

Zalecenia ogólne dotyczące zajęć dla dzieci pięcioletnich

- Dobrze, gdy zajęcia dla dzieci pięcioletnich stanowią powiązaną ze sobą całość przyczynowo-skutkową, z dominującym tematem przewodnim. Nadal używaj języka obcego podczas czynności naturalnie podejmowanych przez dzieci, komentuj to, co robią.
- Pamiętaj, aby jeden rodzaj aktywności nie trwał dłużej niż pięć-dziesięć minut.
- Pamiętaj, aby bezwzględnie włączać do zajęć ćwiczenia fizyczne i zabawy ruchowe! Dzieci w tym wieku nadal odczuwają tzw. głód ruchu. Stosuj metody pracy, które tworzą warunki do ekspresji fizycznej: podejście TPR, drama, *vivid storytelling*, zabawy teatralne.

Niezależnie od kompetencji społecznych wszystkie dzieci uwielbiają być doceniane i nagradzane za swoją pracę. Należy więc brać to pod uwagę, ponieważ buduje to ich motywację do aktywnego uczestnictwa w zajęciach!

- Nadal sam/a wykonuj wszystkie ćwiczenia z entuzjazmem i baw się razem z dziećmi, choć możesz pozwalać dzieciom na coraz większą samodzielność. Dzieci w tym wieku (jeżeli miały wcześniejsze kontakty z językiem obcym) z reguły bez problemu reagują na ogólne zwroty używane na każdych zajęciach języka obcego – *classroom language*, *social language* – nawet jeśli nie są one wspomagane komunikatami niewerbalnymi.
- Wprowadzaj zabawy w parach, podgrupach.
- Wprowadzaj zadania plastyczne: wypełnianie kolorem, rysunki, odwzorowywanie, łącznie kropek, rysowanie pod dyktando.
- Wprowadzaj zadania z liczeniem.
- Wykorzystuj różnorodne, kolorowe plansze czy rysunki do opowiadania bajek oraz historyjek. Możesz wprowadzać określenia tzw. większych przedziałów czasowych – nazwy pór roku, dni tygodnia, pór dnia.
- Wykorzystaj maskotkę do prowadzenia zajęć.

Zakończenie

Planując, organizując i prowadząc zajęcia z języka angielskiego dla dzieci w wieku przedszkolnym, należy mieć na uwadze ich możliwości poznawcze, fizyczne i społeczne. Rozeznanie w głównych prawidłowościach rozwojowych, które omówiono pokrótce w tym artykule, pomoże uniknąć podstawowych błędów metodycznych.

Dobrze zaplanowane zajęcia dla dzieci powinny: (1) być dostosowane do możliwości i potrzeb uczniów oraz do warunków kształcenia w danej grupie uczniów, (2) pozwalać

uczniom na pełny i harmonijny rozwój, wspierać ich rozwój poznawczy przez integrowanie materiału realizowanego podczas innych zajęć z tym, co się dzieje na lekcjach języka obcego, (3) wspierać proces używania języka obcego do określonych celów, (4) wspierać intuicyjne tworzenie reguł przez dzieci oraz dawać dzieciom możliwość doświadczenia języka w określonym kontekście.

Podkreślić należy, że czas, w jakim dzieci – niezależnie od wieku – przyswajają sobie nowy materiał dydaktyczny, jest bardzo zróżnicowany. Nie należy się zatem martwić, jeśli dziecko nie opanuje danej partii materiału w przewidzianym na to okresie; być może potrzebuje więcej czasu, aby osiągnąć kryterium wyuczenia. Zajęcia z języka obcego dla małych uczniów powinny być dostosowane do możliwości dzieci w danym wieku i opierać się na nowoczesnych metodach kształcenia. Głównym założeniem wszelkich kursów językowych jest zawsze zainteresowanie dzieci językiem obcym i wyrobienie u nich poczucia, że nauka języka może być przyjemnym i kreatywnym działaniem. Dlatego też w trakcie zajęć dzieci są zachęcane do podejmowania różnego typu aktywności poznawczych związanych z językiem obcym.

Bibliografia

- Clark, E. (1976) *From Gesture to Word. Human Growth and Development*. Oxford: Wolson College Lectures.
- Gilbert, J. B. (2008) *Teaching Pronunciation. Using the Prosody Pyramid*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Harwas-Napierała, B., Trempała, J. (2000) *Psychologia rozwoju człowieka. Charakterystyka okresów życia człowieka*, t. 2. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Kamińska, B. (1995) *Badania nad rozwojem muzycznym człowieka i ich znaczenie dla powszechnej edukacji muzycznej*. W: A. Białkowski (red.) *Wychowanie muzyczne. Stan badań a praktyka edukacyjna*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Piaget, J. (1966) *Narodziny inteligencji dziecka*. Warszawa: PWN.
- Szuman, S. (1958) *Rozwój orientacji dziecka w czasie*. W: „Wiadomości Historyczne: czasopismo dla nauczycieli”. Wydawnictwo Edupress, Polskie Towarzystwo Historyczne, t. 1, nr 3.

dr Marta Kotarba-Kańczugowska

Adiunkt w Katedrze Pedagogiki Małego Dziecka na Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie. Zajmuje się innowacjami pedagogicznymi w procesie kształcenia, a także zagadnieniami edukacyjnej polityki językowej w kontekście wczesnego nauczania języków obcych. Autorka poradników metodycznych, programów nauczania, a także licznych artykułów na temat organizacji wczesnej edukacji językowej, kształtowania kompetencji różnojęzycznej oraz edukacyjnej polityki językowej.